

Michal Flegl

Dobroslav Líbal - historik umění a památkář (1911 - 2002)

<http://www.zastarouprahu.cz/>

Doc. PhDr., JUDr. Dobroslav Líbal, DrSc., historik umění a památkář evropského věhlasu, by se letos na podzim dožil 100 let (nar.15. 10. 1911 v Praze - zemřel 9. 2. 2002 v Praze). Dosáhl tedy požehnaného věku téměř 91 let a to v neuvěřitelné duševní, ale i tělesné svěžesti, doslova až do posledních okamžiků uprostřed tvůrčí práce.

Dobroslav Líbal byl rodákem z pražských Královských Vinohrad. Jeho otec působil jako uznávaný a úspěšný pražský advokát. Matka Růžena rozená Zátková pocházela ze známé rodiny z Českých Budějovic. Asi málokdo ví, že byla autorkou několika sbírek duchovní poesie. Je pohřbena na Vinohradském hřbitově v Praze, v sousedství hrobů spisovatelů Jana Karafiáta a Zikmunda Wintera. Na její osobnost mne před léty upozornil evangelický literární historik PhDr. Samuel Verner (básnickým pseudonymem Jozef Tkadlec), česko-budějovický rodák. Což byl podnět k rozhovorům s D. Líbalem a k jeho vzpomínání na česko-budějovické pobyty v mládí.

Dr. Líbal prožil celý život v rodném domě na Královských Vinohradech, v sousedství Vinohradského divadla. Podle přání rodiny vystudoval nejprve práva (promoce 1935) a stal se advokátním koncipientem v otcově kanceláři. Právníké vzdělání využil i ve svém pozdějším působení v oboru památkové péče. Po právech ovšem následovalo studium dějin umění a klasické archeologie na pražské filozofické fakultě, zejména u profesorů Antonína Matějčka a Josefa Cibulky. Zde se soustředil na dějiny architektury, tedy na obor, kterému zůstal věrným po celý život (promoce 1945).

V roce 1939 se Dr. Dobroslav Líbal oženil s Ing. arch. Jarmilou roz. Kasalickou (nar. 1916). Její dědeček z otcovy strany byl v době před první světovou válkou náměstkem primátora hl. m. Prahy. Matčin otec, mlynář Karel Vávra, vlastnil jeden z novoměstských mlýnů na místě dnešní budovy Mánes. Manželé Líbalovi měli tři děti a dožili se i nadaných vnoučat. Jarmila Líbalová se svým mužem Dobroslavem spolupracovala po celý život na řadě témat a je i spoluautorkou jejich společných studií a publikací.

Svůj první příspěvek, věnovaný Anežskému klášteru v Praze, D. Líbal otiskl v roce 1940 (s J. Pavelkou). Následovala řada dalších dílčích studií a první samostatná publikace - Zlatokorunský klášter (1941). S manželkou Jarmilou byl autorsky spojen, zdaleka ne naposledy, již roku 1942 studií o středověkém kostelu křížovníků s červenou hvězdou v Praze. Po promoci se před Líbalem otevřela možnost pedagogického působení na Filozofické fakultě UK. To už měl za sebou první práci - Pražské gotické kostely (1946). Tématiku rozpracoval ve vynikající syntézu vývoje české středověké architektury. Vzniklo tak dílo - Gotická architektura v Čechách a na Moravě. Měla to být práce habilitační, ale politické změny po únoru 1948 znemožnily Líbalovo vysokoškolské působení. Naštěstí se však podařilo knihu včas vydat, takže se stala doslova klasičkou a dodnes přínosnou a vysoce oceňovanou prací základního významu.

Další Líbalovo poválečné působení bylo spojeno se vznikem R-ateliéru Stavoprojektu, z něhož v roce 1954 vznikl Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů (SÚRPMO), vedený Ing.arch.dr.Vilémem Lorencem. D. Líbal se stal vedoucím ateliéru zaměřeného na stavebně historický průzkum památkových objektů a městských celků. Do této funkce si již přinesl první cenné průkopnické zkušenosti. V roce 1951 začal totiž se stavebně historickým prozkumem Týnského bloku (Ungeltu) na Starém Městě pražském. V SÚRPMO pak mohl tuto činnost rozvinout v rámci týmové spolupráce. K řešení nových, netradičních úkolů vypracoval metodiku, kterou se svými spolupracovníky dále rozvíjel a posléze rozšířil a uplatnil i v dalších českých a moravských historických městech.

O co v podstatě šlo? Jednalo se o komplexní poznání historického a stavebního vývoje památkových objektů a urbanistických celků. D. Líbal sestavil a řídil týmy specialistů (historik, historik umění, architekt, stavební inženýr), které zkoumaly archivní prameny (písemné, ikonografické, plánové), stejně jako stavební podstatu objektů. Výsledkem byl tzv. pasport budovy, zahrnující její historii, stavební vývoj, architektonické články, technický stav a ovšem také plánovou a fotografickou dokumentaci. Závěrečnou součástí pasportu byla praktická doporučení, určená investorovi i projektantovi, pro rekonstrukci a využití budovy. Tzv. pasportizace byla ve své době zcela ojedinělou a průkopnickou metodikou i ve světovém měřítku. Tento Dobroslavem Líbalem vedený program probíhal kontinuálně po 40 let! Dočkal se také po zásluze světového uznání i ocenění a byl též v zahraničí metodicky přejímán.

Líbalova objevná činnost však v dobových podmínkách totality neprobíhala bez problémů a nesnází. Tzv. třídně politické prověrky v roce 1958 tvrdě postihly právě D. Líbala. V jejich první etapě byl určen "k lopatě", aby posléze směl v SÚRPMO zůstat, ovšem pouze jako řadový odborný pracovník. Vedoucí funkce byla vyloučena, do té se mohl vrátit až v uvolněnějším ovzduší koncem šedesátých let.

Autor tohoto příspěvku připojuje k charakteristice oné doby osobní vzpomínku. Když v roce 1962 na pražské filozofické fakultě dokončil v semináři jinak laskavého prof. Františka Kavky diplomovou práci o vývoji osídlení v okolí Prahy v době předbělohorské, nesměle se otázel, zda by oponentem mohl být dr. Líbal. Vyloučeno! Nepřízeň mocných se tehdy odrazila také v Líbalových omezených publikačních možnostech. Politicky motivované znemožnění vysokoškolského pedagogického působení D. Líbala ovšem při jeho velké autoritě a to i v mezinárodním měřítku nemohlo zamezit jeho přednáškové činnosti na různých úrovních. Tak přednášel v Římském centru ICCROM, na různých postgraduálních kurzech na Karlově univerzitě i ČVUT a ovšem také pro širší odbornou veřejnost. Nezapomenutelnou (i pro autora tohoto příspěvku) zůstává jeho dlouholetá aktivita v rámci přednáškových cyklů a vycházek v terénu, pořádaných Klubem Za starou Prahu (později se také stal jeho místopředsedou).

Teprve změny politických poměrů v listopadu 1989 znamenaly pro Dobroslava Líbala nové možnosti. Otevřely se mu tak dveře k činnostem dosud znemožňovaným. Byl zvolen předsedou Čs. (od roku 1993 Českého) komitétu ICOMOS (mezinárodní organizace památkářů při UNESCO). Převzal rovněž náročný úkol předsedy Stálé komise Ministerstva kultury ČR pro hodnocení kulturních památek a po určitou dobu působil též jako odborný poradce pro památkovou péči ministra kultury Pavla Tigrida.

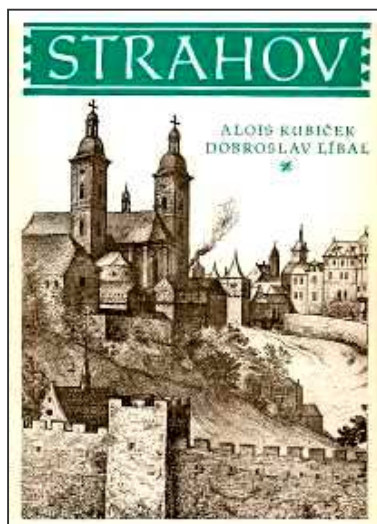
V řadě dalších Líbalových aktivit by bylo možno pokračovat, ale to již ponechme k jiným příležitostem a jiným povoláním autorům. Duševní i tělesná svěžest našťastí způsobila, že se D. Líbal, ač v pokročilém věku, mohl věnovat pedagogickému působení na Fakultě architektury ČVUT (docentura, DrSc.) i na Filozofické fakultě UK. Z mnoha významných ocenění Líbalova životního díla je jistě třeba uvést zejména Evropskou cenu památkové péče za rok 1995, udělenou nadací Alfréda Toepfera, rovněž i nejvyšší vyznamenání ČVUT - Felberovu medaili (1993).

Pro Dr. Dobroslava Líbala bylo charakteristické, že nikdy neodděloval svou badatelskou práci spojenou s publikováním vědeckých studií a pojednání, zásadním způsobem přispívající k poznání a analýze architektonických památek v evropském rozměru, od jejich praktické ochrany. K tomuto postoji ho vedl jak vědecký zájem, tak hluboké přesvědčení o nutnosti ochrany kulturního dědictví jako o otázce mravní. Právě ve spojení díla vědce - historika umění a památkáře - bojovníka za záchranu zděděných hodnot lze spatřovat velikost jeho životního díla.

Uváděli jsme již středověkou architekturu jako základ Líbalových studijních zájmů. Významnou roli v této badatelské oblasti tvořilo sledování vývoje cistercké architektury. Výsledky dílčích studií tohoto evropsky významného fenoménu v dějinách architektury shrnul v roce 1957 v rozsáhlé zásadní studii, věnované jeho fakultnímu učiteli prof. Josefu Cibulkovi k sedmdesátinám. Vyšla v Cibulkově jubilejním sborníku *Umění věků*, který Líbal inicioval a redigoval. Tuto tematiku nepřestal sledovat a vrátil se k ní ještě v roce 1994 svým výrazným autorským podílem na spisu *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku*. Badatelský přínos D. Líbala pro poznání české gotické architektury jsme uváděli již na počátku jeho literární tvorby (*Pražské gotické kostely, Gotická architektura*). Je snad přímo symbolické, že právě k tomuto tématu směřovaly jeho velké a opět zásadní práce posledních let života, shrnující výsledky jeho poznání po více než šedesát let trvající soustavné práce. Krátce před svým životním jubileem, devadesátinami, uzavřel D. Líbal své vpravdě životní bádání o gotické architektuře zveřejněním monumentálního díla - *Katedrála sv. Víta na Pražském hradě* (1999, s P. Zahradníkem).



O dva roky později již devadesátiletý D. Líbal, díky své pílí a neutuchajícímu elánu potěšil historickou obec i širší čtenářský okruh, ale jistě i sám sebe, vydáním *Katalogu gotické architektury v ČR do válek husitských*. V úvodu tohoto díla krásně vyjádřil svůj nejosobnější vztah k tématu, zasahující, jak snad smíme říci, až do autorových existenciálních poloh: „Při pročitání, případně doplňování jednotlivých položek katalogu se mi povždy vybavuje moje situace při tomto konkrétním průzkumu. Zažívám opět sta a sta kilometrů cest - pěšky, autobusy, vlaky, automobily - většinou na úředních cestách i na soukromých poutích za naší architektonickou krásou. Souběžně se mi vrací i podoba osob, s nimiž jsem se setkával, stovky kostelníků a důstojných pánů. Naše setkávání byla povždy vysoce kulturní, harmonická a mám na ně ty nejušlechtlejší vzpomínky. ... Práce na katalogu je součástí mého života“.



Mezi těmito vrcholnými díly Líbalova života, z jeho počátku i závěru, však seznam jeho prací obsahuje úctyhodnou řadu monografií, vydaných knižně či v odborných časopisech a sbornících. Jejich soupis je k dispozici v personální bibliografii D. Líbala, na niž odkazují v závěrečné poznámce svého příspěvku. Do této řady je jako první třeba uvést knihu *Strahov* (1955, s A. Kubičkem). Dále sem patří monografie o Českém Šternberku, Karlštejnu, Zvíkovu a Zlaté Koruně, studie věnované pražským památkám sakrálním (např. kostel P. Marie na Trávničku) i měšťanským domům či areálu Karolina.

Svým milým Českým Budějovicím věnoval (s J. Mukem) pojednání *Domy a opevnění v Českých Budějovicích* (1969). Objevny byly jeho statě o dosud neznámé gotické domovní zástavbě Nového Města pražského, publikované většinou ve sborníku *Ochrana památek*. Jako jeden z hlavních autorů se Líbal zúčastnil edičních projektů - Čtvero knih o Praze (kapitoly o architektuře románské, gotické, renesanční a klasicistní), *Dějiny českého výtvarného umění* či *Umělecké památky Čech*.

Jestliže jsme zde zatím charakterizovali Líbalova velká díla vztahující se k dějinám středověké architektury, pak je třeba uvést i další neméně velké a významné knižní práce, se studiem středověké architektury bezprostředně související. Týkají se historického urbanismu, analyzují totiž stavební a urbanistický vývoj historických měst v Čechách i na Moravě, proměny jejich historických jader v průběhu staletí. Do tohoto tématického okruhu patří Líbalova kniha *Starobylá města v Československu* (1970) i jeho autorský podíl na kolektivní publikaci *Československá historická města* (1974).

Těmto syntetickým pracím ovšem předcházela řada analytických zpracování vývoje historických měst (např. Tábor). Na historickou Prahu je z tohoto pohledu zaměřena pozornost v díle opět základního významu a přínosu - *Staré Město pražské* (1996, s J. Mukem). K Praze se také, kromě jiných, vztahuje metodicky pozoruhodná studie - *Praha 7. Sídelní a stavební vývoj* (1975, s M. Heroutovou).

A do třetice: K dalšímu dílu vpravdě monumentálnímu dospěl Dobroslav Líbal svým zájmem o dějiny vojenství, zejména o fortifikační systémy a architekturu v evropském horizontu. Rozsáhlé dílo ve dvou modifikacích postihuje evropské hrady a fortifikace (anglicky Londýn 1992, německy Hanau 1993). Zájem o vojenské dějiny šel u Líbala tak daleko, že napsal, což možná některé z jeho čtenářů překvapí, čistě historické studie - např. o českých plucích pod vedením Radeckého či o českých pěšácích a dělostřelcích v roce 1866.

Jak již bylo naznačeno, výrazný je Líbalův přínos prakticky prováděné památkové péči i její metodice. To je ovšem téma takřka bezbřehé, které by vyžadovalo samostatného pojednání a povolanejší autory z řad jeho spolupracovníků. Takže jen rámcově připomeňme Líbalovy věcné i kritické připomínky k regeneraci historických měst i jeho podíl na zpracování legislativních norem památkové péče a metodických postupů, stejně jako jeho zásluhy o záchranu řady českých kostelů.

Pokud jde o sakrální architekturu pak je příznačné, že D. Líbal svým příspěvkem *Hodnoty a funkce vesnických kostelů v urbanizované krajině* (1994) stál u vzniku projektu věnovanému právě českým venkovským kostelům. Významně se podílel na jeho koncepci i zpracování. A je symbolické, že při práci na tomto díle náhle zemřel při diktování svého textu ... Rozloučení v chrámu sv. Ludmily na pražských Královských Vinohradech, doslova přeplněném účastníky mše, je dokladem toho, že D. Líbal dokázal oslovit příslušníky různých generací od mladých až po nejstarší.



Dobroslav Líbal byl jistě osobností charismatickou a inspirativní. Pro nezdolnou aktivitu, opřenou o hluboké odborné znalosti, ale i pro nekompromisní a statečné postoje všude tam, kde cítil ohrožení kulturního dědictví, se Líbalův odkaz stal podněcující výzvou pro následovníky.

Povahové rysy Dobroslava Líbala snad výstižně dokládají jeho vlastní slova z dopisu (z 18. 5. 1999) autorovi tohoto příspěvku: „Přiznám se, že leccemus z dneška již vůbec nerozumím. Možná, že jsem již na chápání politiky příliš starý. Přesto si však myslím, že nejlepší je charakternost a přímočarost“.

Ano, takový Dobroslav Líbal sám byl - charakterní a přímočarý!

Bibliografická poznámka

Personální bibliografie Dobroslava Líbala za léta 1940-1996 je obsažena ve Sborníku Společnosti přátel starožitností sv. 4, Praha 1996 (chybí v ní však některé sice drobné, leč závažné a objevné články publikované ve sborníku *Ochrana památek*).